

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

A FÖLDHASZNÁLAT ÉS A MELIORÁCIÓ ÖSSZEFÜGGÉSEIRŐL

PETRASOVITS IMRE dr.

A racionális földhasználat fogalmának sem ökológiai, sem közgazdasági vonatkozásai nem eléggé tisztázottak. Ökológiailag akkor tekinthető a földhasználat racionálisnak, ha viszonylagos összhang van a termelt növénynek a természeti tényezőkkel szemben támasztott igénye, a természeti környezet teljesítőképessége és az emberi munka színvonala között. Ez nem mindig vagy nem mindenütt esik egybe a közgazdaságilag racionális földhasználattal. A gazdaságokra bontott országos, körzeti földhasználati terv készítése – amely az ökológiai, műszaki, ökonómiai és politikai tényezők rövid, közép- és hosszú távú optimalizációját jelenti – a mezőgazdaság fejlesztésének egyik alapfeladata.

A meliorációs és a komplex meliorációs tervek csakis ilyen szemléletű gazdasági, körzeti és országos földhasználati tervekre épülhetnek. A melioráció komplexitása magába foglalja a termelési és tájfejlesztő melioráció funkcionális és időbeni összhangját, a kis- és nagytérsegi elemek (tábla, vízgyűjtő stb.) közötti összhangját, a különböző meliorációs beavatkozások arányának, kölcsönhatásának megállapítását ugyanazon területen és a melioráció egyes elemei megvalósításának helyes időbeni sorrendjét. Ma még azonban a komplex melioráció tervezéséhez a komplexitás jellemzőit tartalmazó modellek nem állnak rendelkezésre. Számottevő a lemaradás a földhasználattal, a meliorációval kapcsolatos elméleti, tervezési munkákban is. A mezőgazdaság, a vízgazdálkodás és nem utolsósorban az ipar területi fejlesztése egyre inkább szükségessé teszi a komplex jellegű földhasználati és meliorációs kerettervek országos, tájegységi és üzemi szintű kidolgozását.

A RACIONÁLIS FÖLDHASZNÁLAT KÉRDÉSEI

A Magyar Szocialista Munkáspárt Programnyilatkozata (1975) leszögezi: „... a föld a Magyar Népköztársaságban – tulajdonformájától függetlenül – nemzeti kincs”, majd előírja, hogy a föld hasznosítása „... feleljen meg a társadalom, a dolgozó közösségek és az állampolgárok egyetemes érdekeinek”.

Ezek a megállapítások több mennyiségi és minőségi probléma megoldásának szükségességét vetik fel. Ezek közül is kiemelkedik a mezőgazdasági hasznosítású földterületek csökkenésének lassítása, a terület védelme.

A programnyilatkozat azonban annak az igénynek is hangot ad, hogy a mezőgazdasági területek hasznosítása minél ésszerűbb, racionálisabb legyen. Ezzel kapcsolatos gondjaink és feladataink közül vázolunk fel néhányat.

A föld a mezőgazdaságban nem azonos a termőtalajjal, annál sokkal összetettebb rendszer. Adott helyen és időpontban – leegyszerűsítve – azt a természeti erőforrásrendszert jelenti, amely tartalmazza a konkrét földfelszínhez (geológiai képződmény, talaj és domborzat) tartozó légkört és a hidrológiai ciklust. Ez utóbbi foglalja magába a vizet, amely a légkört és a földfelszínt összeköti, közöttük oda-vissza közvetít, mindkettőtől függ, de azokat módosítani is képes. A víz halmazállapot-változása a légkör és a földfelszín energia- és anyagforgalmának egyik sajátos formája és tényezője.

A racionális földhasználat szerves része és eszköze az általános gazdaságpolitikának, az agrárpolitikának és a termeléspolitikának egyaránt. A föld ésszerű hasznosítása azt is jelenti, hogy összhangban van az agrárpolitika és a termeléspolitika célkitűzésével, ilyen összhang nélkül a földhasználat nem racionális.

A mezőgazdasági termelési tartalmú földhasználatól eltérően egyes adott terület nyersanyag- és energiaforrásként vagy valamilyen emberi tevékenység színhelyeként történő igénybevétele jelenti a nem mezőgazdasági földhasználatot. Azonban a művi környezet létesítése (lakótelepek, ipari, közlekedési létesítmények stb.) fejlesztése esetében célszerűbb nem földhasználatról, hanem területhasználatról beszélni.

A földhasználat a művelési ágak és arányaik meghatározásán kívül magában foglalja az agronómiai és termelési célokat szolgáló talajhasználatot és a termelőtechnikát is. A földhasználat ökológiailag (és közgazdaságilag is) egyik fő folyamata a mezőgazdaság természeti erőforrásrendszerével való gazdálkodásnak.

A racionális földhasználat korszerű fogalma meghatározott igény- és követelményrendszer optimalizációját jelenti a mezőgazdaságban. A követelményrendszerben elsődleges a politikai (termelési, agrár-, népesedési-, település- és fejlesztési politika stb.) igények rövid és hosszú távú megfogalmazása.

A másik alapvető követelmény az adott terület ökológiai adottságaiból adódó lehetőségek feltárása. Ez esetben mindenekelőtt arról van szó, hogy a földhasználat a természeti erőforrások igénybe vételét úgy valósítsa meg, hogy az minimális ráfordítással maximális biomasszát adjon, a környezeti tényezők elpusztítása, illetve a környezet legkisebb romlása nélkül.

A politikai célokat és ökológiai lehetőségeket szem előtt tartó földhasználat azonban még nem biztos, hogy racionális. A termelőmunka folyamatában alkalmazott technológiának (fajta, géprendszerek, műtrágya, vízgazdálkodás stb.), az üzem- és munkaszervezésnek meg kell felelnie a politikai célokkal és ökológiai adottságokkal összhangban levő közgazdasági követelményeknek is. Csakis az említett – *politikai-ökológiai-technikai és ökonómiai – tényezők közötti összhang, a kölcsönhatás-vizsgálat eredményezhet viszonylagosan racionális földhasználatot.*

A mezőgazdasági termelés fejlesztése – fejlődésének bizonyos szintjén – számos országban felvetette a mezőgazdaságilag művelt területeken a melioráció szükségességét, vagy azoknak a termelésből való kikapcsolását.

A racionális földhasználat tervezési modelljét –különösen annak hosszabb távra vonatkozó változatait – a vázolt tényezőcsoportok megfogalmazásával és azok kölcsönhatásának vizsgálatával indokolt kimunkálni. Ennek során szükséges vizsgálni és megállapítani az ökológiai jelennel és jövővel viszonylag összehangolt földhasználatot, a művelésiág- és a termelési szerkezet-változtatás, a melioráció és a mezőgazdasági termelésből való kikapcsolás lehetőségeinek, illetve szükségességének különböző fokozatait, időbeni és térbeni sorrendjét.

A földhasználat társadalmi célja lehet:

1. A mezőgazdasági termelés (erdőgazdaság, növénytermelés, állattartás-tenyésztés stb.).
2. A természeti környezet infrastrukturális fenntartása, fejlesztése és őrzése (parkerdők, üdülővezeték, víztározók, folyók stb.).

A racionális földhasználat — miután nem szűkíthető le a művelési ágak és arányaik helyes megválasztására — a növénytermelés szerkezetét, a termelt növények és termelési technológiák meghatározott minőségét is integrálja. A ráfordítások vizsgálatánál nem közömbös, hogy a termelés során az élő- és a holtmunka-felhasználás milyen hatékonysággal párosul. A hozamok és a ráfordítások magukban foglalhatnak olyan közgazdasági szabályzókat, amelyek térben is és időben is változhatnak és eltérő arányban járulnak hozzá az eredményhez.

Miután alapvető természeti kincsről van szó, használatánál nem hagyható figyelmen kívül, hogy a földterület gyakorlatilag nem növelhető és fenntartásához a távolabbi jövő társadalmi érdekei is fűződnek.

A racionális földhasználatnak tehát természeti és társadalmi összetevői vannak, így: fajta, éghajlat, talaj, víz, az alkalmazott termelési technika, továbbá ár-, adópolitika stb. Mindezek azonban differenciáltak, nemcsak területileg, de időben is változnak. Ezért maga a *földhasználat módja és racionalitásának megítélése lokálisan és történetileg is változó*. Fontos termelési politikai és termelésfejlesztési probléma, hogy jelenleg nincs olyan mutatórendszer, amely általában elfogadható pontossággal kifejezné valamely földterület használatának racionális voltát. Az a tény például, hogy a föld területe mennyiségileg nem növelhető nemzeti kincs, ma még nehezen fejezhető ki valamilyen ökonómiai számítási módszerrel.

A racionális földhasználat célja a természeti lehetőségektől és a társadalmi tényezőktől függően a maximális földhozadék elérése már a kapitalista társadalomban is központi kérdés.

Sajátos módon jut ez kifejezésre a földminősítésekben. E kérdés a szocialista társadalom igényeinek alapján újra felvetődik és korszerű megválaszolásra vár. Az úgynevezett kataszteri aranykorona-érték helyettesítésére kidolgozott földértékelési módszer nagyon összetett és ma még nem teljes mértékben megoldott.

A folyamat egyik fő jellemzője — ami ökológiailag is egy új helyzet kialakulása felé vezet —, hogy az ipari jellegű munka aránya gyors ütemben növekszik a növénytermelésben is. A földhasználat kialakításának két bioökológiai összetevője is van. Az egyik a termelésre kerülő növényfaj, ezen belül a fajtára genetikailag meghatározott termőképességgel és biológiai igényekkel. A másik pedig a föld mint termő- és termelőhely, ahol a növény számára szükséges anyag- és energiaforrás különböző szinten és biztonsággal rendelkezésre áll, illetve a termelési technológia biztosítja azokat.

Ökológiai szempontból az tekinthető racionális földhasználatnak, ahol a fajta termőképessége által determinált igények, a termő- és termelőhelyi adottságok és a termelőmunka szintje összhangban van. A mezőgazdasági termelés fejlődése során ez az összhang a fenti tényezők között megbomlik és valamelyik lemarad vagy előreugrik. Napjainkban, a fejlett mezőgazdaságban erre a legkifejezőbb példa az újabb, nagyobb termőképességű fajták megjelenése. A „jó föld” — megfelelő technológia esetén — képes kielégíteni az új, intenzívebb fajták igényeit. Előfordulhat azonban, hogy nem. Minél intenzívebb körülményeket kívánó nagy termőképességű fajták, illetve korszerű technológiák és minél nagyobb területen kerülnek alkalmazásra, annál inkább bekövetkezhet, hogy a fajta igénye és a környezeti tényezők korábbi összhangja romlik, amit viszont fejlett termelési technológiával sem lehet tartósan feloldani. Ilyenkor kerülhet sor a meliorációra.

A MELIORÁCIÓ KOMPLEXITÁSA

Hidromelioráción — a legutóbbi időkig — alapjában véve a vízháztartás gyökeres megjavítását, azaz a növények számára kedvezőbb talajnedvességi viszonyok létrehozását értették. Jelenleg a meliorációt mint a növények szempontjából minden életbevágóan fontos

környezeti feltétel gyökeres megjavításával (optimalizálásával) foglalkozó tudományt lehet tárgyalni. Tehát a környezeti feltételek optimalizálása a növények termőképességének lényeges fokozása céljából nemcsak a víz-, hanem a hő-, tápanyag- és fényviszonyok lehetséges szabályozását is jelentheti. A komplex melioráció egyik célja a mezőgazdasági termelési feltételeinek tartós javításában, optimalizálásában jelölhető meg.

Véleményünk szerint a melioráció fogalmán túl indokolt lenne egy még szélesebb körű értelmezés is.

Az ember természeti környezetének védelme igényli a hagyományos mezőgazdasági termelési célú melioráción kívül a nem mezőgazdasági termelési célú, az infrastrukturális meliorációt is. E kettő között azonban indokolt nemcsak céljaiban, hanem módszereiben és a közzgazdasági megítélés módjában is különbséget tenni. Olyan sajátos helyzet is adódik, amikor a meliorációt adott területen a mezőgazdasági termelés érdekében valósítják meg, de infrastrukturális vagy más társadalompolitikai érdekeket is szolgál.

A termelési célú melioráció és a tájfejlesztő–infrastrukturális melioráció külön-külön is komplexitást igényel a tervezésben, a megvalósításban, de a funkcionáltatás folyamatában is. Egyben teljesen új elméleti és gyakorlati problémaként jelentkeznek a két típusú komplex melioráció között területileg és időben is a koordináció igénye.

Ennek első számú követelménye, hogy minden meliorációs munka végzésének feltétele az adott terület föld-, illetve területhasználati tervének kialakítása. Ez meghaladja egy-egy gazdaság lehetőségeit, így ez központi állami intézkedést kívánó feladat.

A gazdaságon belüli racionális földhasználat, a vízrendezés és az öntözés fejlesztése, továbbá az iparszerű növénytermelés tapasztalatainak elemzése a komplex mezőgazdasági melioráció legújabb fogalmának további szélesítéséhez vezetett el bennünket. A melioráció fontos feladata lehet a termelőhelyen azoknak a környezeti feltételeknek a javítása is, amelyek a fejlettebb technika, a nagy teljesítményű géprendszerek gazdaságos használatát elősegítik. Ide sorolhatók még a helikopter és repülőgép alkalmazása az agrotechnikában, valamint a kémiai és vegyi anyagok alkalmazásával összefüggő nagyobb táblák (100–300 hektár), tömbök kialakításának igénye. Ilyen meliorációs beruházások legtöbbször nemcsak az ágazati munka szervezésének, de az egész vállalati munka szervezésének és általában a vezetés hatékonyságának növelését is célozzák és eredményezik. *Ezért a komplex meliorációhoz tartoznak azok a beavatkozások is, amelyek a környezeti feltételeket a műszaki fejlesztés és a hatékonyabb szervezés és vezetés érdekében javítják meg.* Ennek területi egysége nemcsak a tábla vagy tömb, hanem lehet egy egész tájegység vagy vízgyűjtő rendszer. Ezekben belül kerülhet sor az egyes gazdaságok közötti üzemi utak, levezető és öntözőcsatornák hálózatának elhelyezésére, természetes vízfolyások rendezésére, tározók és tavak, fasorok és erdősávok helyének kijelölésére, illetve megvalósítására.

A komplex melioráció ilyen értelmezése sok bonyolult elméleti és módszertani kérdést vet fel. A meliorációs beavatkozásokat, azok egyes elemeit a területi egységektől (tábla, tömb), a gazdaságon belüli viszonyoktól, illetve a gazdaság egészétől elszakítva kezelni ugyanúgy súlyos ökológiai vagy gazdasági következményekkel járhat, mint mikor egy-egy gazdaság komplex meliorációja nincs összhangban a környezet nagyobb területi egységeivel. Különösen érvényes ez a vízrendezési vagy öntözési beavatkozásoknál, amelyek hatása a gazdaság területén kívül is érvényesül (horizontális komplexitás).

A melioráció komplexitása azonban nemcsak a különböző területek közötti kölcsönhatásokat jelenti. Fontos követelmény a melioráció egyes elemei (például mélyművelés, talajjavítás, öntözés) közötti kapcsolatok és kölcsönhatások helyes felmérése, illetve kialakítása a melioráció ugyanazon területi egységére vonatkozóan is (vertikális komplexitás).

A melioráció tervszerű arányos megvalósítása nemcsak a melioráció területi egységei

elhelyezésének és egyes tényezőinek, elemeinek funkcionális összhangját kívánja, hanem a megvalósítás időbeni koordinálását és az ésszerű sorrendiség megállapítását is igényli. A meliorációs beavatkozások rendszerint jelentős beruházásokat jelentenek. Nem közömbös, hogy ezeknek a komplex üzembe helyezése milyen átfutási idővel és milyen hatékonysággal történik meg. Előfordul, hogy egyes vállalatközi vagy nagy területű vízgazdálkodási berendezéseket az indokoltnál hosszabb ideig vagy részben, vagy egyáltalán nem használtak ki, mert a gazdaságon belüli fejlesztés elmaradt. Ennek az ellenkezőjére is akad példa (időbeni komplexitás).

A melioráció azonban jelentős mértékben függ az adott terület racionális földhasználatának, ezen belül a termelésre kerülő fajnak és az alkalmazandó technológiának az igényeitől és követelményeitől is. A termelési céloktól függően ez az igény esetleg nem azonos a gazdaság minden tábláján. Ilyen esetekben a melioráció tartalma és színvonala a termelési célokhoz igazodik és lehetséges, hogy korábban már egy alacsonyabb szinten meliorált területen a meliorációnak csak egy vagy két elemét kell újabb meliorációs beavatkozásokkal megvalósítani.

A tervezésnek azonban ilyen esetekben is tudatosan át kell gondolnia és meg kell valósítania a komplex melioráció már említett fejlesztési elveiből adódó koordinációt a melioráció térbeli egységei és tényezői (tagjai) között, és a létesítés, üzemeltetés időbeni sorrendisége szempontjából.

A természeti erőforrásokra, a föld- és vízhasználat fejlettebb módszereire vonatkozó új ismeretek gyorsan bővülnek. Az új elméleti alapokra épülő és fejlettebb meliorációval racionálissá tehetnek ma még nem racionális földhasználatot, és ez fordítva is igaz. Azonban ha az adott faj, fajta termőképessége, igénye, vagy az alkalmazott termelési technológia nincs összhangban a meliorációval, akkor a melioráció önmagában nem vezet racionálisabb földhasználatához.

Hasonlóképpen átértékelésekhez vezethetnek olyan politikai-közgazdasági döntések, amelyek módosíthatják a földhasználat korábban racionális vagy nem racionális voltát. Mindezek döntően befolyásolhatják a racionális földhasználat követelményeit és a melioráció gazdasági megítélését főként egy-egy mezőgazdasági nagyüzem számára.

A komplex melioráció tervezéséhez elméletileg jól alkalmazható az általános rendszerelmélet. Ma még azonban ilyen komplex meliorációs rendszermodellek nem állnak rendelkezésre. Hazánkban még a munka kezdetén tartunk, bár igen sok és értékes – ehhez szükséges – részeredménnyel, tapasztalattal rendelkezünk.

A hazai vízgazdálkodási kutatásokban is már alkalmazott fizikai rendszermodellek tanulmányozása hasznos lehet. A nehézségeket azonban az okozza, hogy a komplex melioráció nem csupán fizikai folyamatokból áll. Olykor a fizikai folyamatok az egész rendszer szempontjából meghatározók lehetnek. Legtöbbször és sok helyen azonban biológiai és társadalmi tényezők hatása lehet a döntőbb. Ezeknek figyelembevétele egy rendszermodellben ma még számos elméleti és metodikai problémát vet fel.

MELIORÁCIÓS KERETTERVEK

A földhasználat és a melioráció területén több évtizedes kutatási, tervezési és termelési ismeret halmozódott fel, hol kedvező, hol kedvezőtlen gazdasági eredményekkel. Jelentős és értékes az a műszaki tervezési és építőkapacitás, amellyel rendelkezünk. A melioráció egyes elemeire vonatkozóan (szikjavítás, fásítás stb.) évszázados tapasztalataink vannak.

A hazai kutató- és gyakorlati munkát még mindig leginkább a szintézis és komplexitás

hiánya jellemzi. Számottevő a lemaradás a földhasználattal, a meliorációval kapcsolatos elméleti munkában is.

A tapasztalatok összegezése — elemzése — és szintetizálása elsősorban a tervező- és kutatóintézetekre várnak. Ezzel egyidejűleg azonban jelentős gyakorlati feladatokat is meg kell oldani, amelyek közül egyet kiemelten megemlítek: *Indokolt az átfogó földhasználati és meliorációs kerettervek országos, tájegységi és üzemi szintű kidolgozása.* Ez szorosan magában foglalná a területi vízgazdálkodás tervezését is. Ez utóbbi a komplex meliorációnak gyakran a legfontosabb eleme.

Ezt a feladatot nem lehet csak kutatási vagy csak tervezési munkának felfogni, mert sajátos elméleti és gyakorlati, üzemi, szakági és metodikai problémái vannak.

Ilyen komplex jellegű területi (országos, tájegységi és üzemi) földhasználati és meliorációs koncepciók nélkül nem célszerű hosszabb távon ipart, mezőgazdaságot és vízgazdálkodást fejleszteni.

A GYAKORLATI TAPASZTALATOK

A néhány főbb elméleti és elvi összefüggés vázolója után kívánatos egy áttekintést adni, hogy az elmondottak mennyire, milyen eredményekkel, de főként milyen problémák közepette valósulnak meg jelenleg a nagyüzemek gyakorlatában Magyarországon.

Megfelelő képet nyújt az országos helyzetről e téren a Központi Ellenőrzési Bizottság nemrégben befejezett feltáró, elemző vizsgálata.

Az ésszerű földhasználat alapvető feladata a mezőgazdaságilag jól hasznosítható területek csökkenésének fékezése. Teljes mértékben ez a folyamat nem állítható meg, az ipar és általában az urbanizáció a jövőben is indokolt területigénye következtében. Területi arányai és a felszint tagoló hatása miatt külön említést érdemel a jelenlegi és a tervezett útépitések területigénye a mezőgazdaságilag művelhető területből.

Az ország mezőgazdasági területe 1962-ig a földvédelmi törvény hatálya lépéséig mintegy 500 ezer hektárral csökkent. A csökkenés üteme valamelyest lassult és az 1962–1975. évek között 262 ezer hektáros csökkenést lehetett kimutatni. Különösen 1974-ben igen nagy — 52 ezer hektár — volt az évi „földvesztés”. Az utóbbi 6 évben a termelésből kivont mezőgazdasági területek 20%-án ipari, közlekedési, kommunális és vízgazdálkodási objektumok létesültek.

A mezőgazdasági földterület indokolatlanul gyors ütemű csökkentését elősegítette a viszonylag alacsony kártalanítási ár, amely a földterületet igénylőket arra sem ösztönzi, hogy a kevésbé termékeny földterületet vegyék igénybe. A földpazarlás gyakran a települések túlzott és szükségtelen terjedését, a belterületek növelését is jelentette. Ez pedig település-politikai szempontból sem előnyös, mert megdrágítja, olykor lehetetlenné is teszi az ivóvíz- és csatornahálózattal és egyéb infrastrukturális beruházásokkal való megfelelő színvonalú ellátást.

A nem mezőgazdasági célokra időlegesen átadott területeket — a más jellegű használat befejezése után — a mezőgazdasági művelés céljára vissza kell adni, legalább az eredeti termőhelyi állapotnak megfelelően. Ezt a rekultivációs munkát azonban gyakran nem valósítják meg.

Néhány kedvező példát is ismerünk e téren, például a Thorez Külfejtési Bányauzem gyakorlatát. Eddig 200 hektár bányaterületet rekultiváltak, szőlő- és szántóföldi növénytermeléssel hasznosítottak. További 200 hektár hasonló rekultivációja folyamatban van.

Közel 10 ezer hektár területet jelentenek az építőipari bányák, amelyek nagy része valamilyen formában mezőgazdaságilag ugyancsak újra hasznosítható.

Kormányhatározat alapján 1032 km nem gazdaságos vasúti pálya üzemeltetését szüntették meg. E területnek mintegy 30%-áról elszállították a vasúti pályatest maradványanyagait, de érdemi mezőgazdasági célú rekultiváció és termelés sehol sem történt a volt vasúti vonalak helyén. E mulasztás politikai, erkölcsi súlyát növeli, hogy a Közlekedési és Postaügyi Minisztérium 58 millió forintot bocsátott az érintett megyei tanácsok rendelkezésére a rekultivációs célokra.

Sajnos arra is van elég példa, hogy maguk a gazdaságok vezetői követnek el mulasztásokat a mezőgazdasági rendeltetésű területek termelésbe vonásával kapcsolatban. Évente rendszeresen 20–40 ezer hektár szántóterület marad parlagon. Nem szólva az ennél is jóval nagyobb területet kitevő „gyep” parlagterületekről.

A MÉM – felmérései alapján – 1,1 millió hektár mezőgazdasági területen tartja gazdaságosnak az erózió és defláció elleni meliorációt, 480 ezer hektáron a vízrendezést, 122 ezer hektáron az altalajcsövezést és körülbelül 4 millió hektáron a különféle módszerekkel végrehajtott talajjavítást. Ezek a számok egy esetleges földhasználati–meliorációs országos és üzemi keretrendszer létrehozása esetén természetesen módosulhatnak.

Gyakran visszatérő probléma, hogy vajon a meliorációs beavatkozások mennyire gazdaságosak? A kérdést indokolt egyrészt népgazdasági és üzemi érdekek, másrészt a mezőgazdasági termelés, a természeti erőforrások felhasználása és a közzgazdasági követelményrendszer tükrében vizsgálni. Ilyen, mindenki által elfogadott gazdaságossági vizsgálati módszerrel azonban jelenleg még nem rendelkezünk.

A népgazdaság a meliorációs munkához 50–70–100%-os dotációt nyújt a munka jellegétől és a tervidőszaktól függően.

A III. és a IV. ötéves tervben 9,2 milliárd forint értékű meliorációs beruházás valósult meg. Ez mintegy 950 ezer hektáron végzett útépítést, terület- és tereprendezést, 258 ezer hektár talajvédelmet és mintegy 580 ezer hektár vízrendezést és talajjavítást jelentett. Ezek az adatok azonban csak becslést értékek, főként az időközben bekövetkezett művelésiág-változások, üzemhatár-módosulások következményei.

A beruházások eredményeként számos gazdaságban 60–80%-os a meliorált területek évi többlethozama.

Terméshozam a melioráció eivégzése előtt után.

	előtt	után.
	q/ha	
A zagyvarékasi Béke Termelőszövetkezetben		
gyep	10,0	53,0
őszi búza	22,4	40,4
kukorica	32,9	65,4
A nemesnádudvari Kossuth Termelőszövetkezetben		
lucerna	39,3	63,3
kukorica	30,5	45,5

Hosszan lehetne sorolni hasonlóan jó eredményeket, amelyek természetesen nem csupán a melioráció következményei, de a melioráció adta meg a reális lehetőséget az intezivebb művelésiág-változtatáshoz, illetve a magasabb színvonalú termelési technológia (fajta, műtrágya, talajművelés stb.) alkalmazásához.

A meliorációs munkák tervezésével számos intézmény foglalkozik. Gyakran eltérő

színvonalú és homogenitású, a gyakorlat problémáit különbözőképpen értékelő tervek készülnek. A meliorációs tervek jelentős része sem térben, sem időben nem kapcsolódik megfelelően egymáshoz. A különböző típusú és mélységű tervek sem épülnek eléggé szervesen egymásra.

Viszonylag kevesebb probléma van e téren a dombvidéki területeken, amelyeknek tervezési irányelvei már korábban elkészültek, napjainkban azonban korszerűsítésre szorulnak. A síkvidéki területekre csak nemrégén készült ilyen, a MÉM Növényvédelmi és Agrokémiai Központ irányításával. Alkalmazása nagyban hozzájárulna a feladatterv és így a kiviteli tervek egységesebb és színvonalasabb elkészítéséhez. A meliorációs tervek jelenleg hosszú átfutási idővel – 2–4 év alatt – készülnek el.

A tervezésnek ezek az említett fogyatékosai igen gyakran hatványozottan jelentkeznek a kivitelezés során is, annak ellenére, hogy mind a talajjavító vállalatok, mind a vízügyi társulatok az esetek többségében – a melioráció egy-egy tagjára vonatkozóan – szakmailag színvonalas munkát végeznek. Ezért volt szükség több esetben a meliorációs munkák menet közbeni leállítására is. A kivitelezések színvonalas ellenőrzését elég gyakran az is nehezíti, hogy a kiviteli tervdokumentáció készítése és a beruházás befejezése között esetenként 10–12 év is eltelik.

Az elkészült beruházásokról nem készül *megvalósítási térkép*, mert ennek költségéhez az állami támogatás már nem használható fel.

Nagyon megérett a helyzet arra, hogy a meliorációs munkák beruházási rendjének korszerűsítéseként újra áttekintsék a komplex tervezésnek, kivitelezésnek és fenntartásnak egységes adminisztratív szabályozási rendszerét.

A gazdaságok egy része hanyagságból, más része személyi és dologi feltételek hiánya miatt nem foglalkozik kellő módon és rendszeresen a meliorációs beruházások megfelelő fenntartásával. Így azután a létesítmények néhány év múlva nem nyújtják azt, amit a tervezéskor a gazdaság azoktól – megfelelő karbantartás esetén – joggal elvárhatna. Ez visszahat a meliorációs beruházások gazdasági eredményességére, azok idő előtti elhasználódására, illetve a kapacitás csökkenésére.

Külön is indokolt kiemelni, hogy az állami támogatás összegének évenkénti – nem pedig hosszabb időszakra való – megállapítása nem segíti elő sem a gazdaságok, sem a tervezés, kivitelezés előrelátó munkáját. A dotáció folyamatos felhasználását célszerű lenne lehetővé tenni a gazdaságok számára, ugyanakkor államilag részletesen szabályozni és ellenőrizni a tervezés, kivitelezés és a fenntartási munkák komplexitását, minőségét és teljesítésének határidejét.

IRODALOM

- (1) *Aver'janov, Sz. F.–Sabanov, V. V.*: Obscsaja SzHEMA issledovanij metodov melioracii obitanija rasztenij. Gidrotehnika i Melioracija. Moszkva, 1973. 12. sz. – (2) *Kovács S.–Szemennyei V.*: A földvédelem és a melioráció vizsgálata. Népi Ellenőrzés, 1977. szeptember – (3) *Petrasovits I.*: A földhasználat és a melioráció közötti néhány összefüggés. Kézirat. Gödöllő, 1976. – (4) *Petrasovits I.*: A növénytermesztés tervezhetősége és a melioráció néhány elvi kérdése. Agrártudományi Egyetem Közleményei. Gödöllő, 1976. – (5) *Schwarz, K.*: Grossfläshlige Melilrationen – eine Intensivierungsaufgabe und ihre Einordnung in die sozialistische Landeskultur. Wasserwirtschaft–Wassertechnik, 1974. 10. sz.